

KÖNYVSZEMLE

Két monográfia a régi magyar helynévadásról

1. ISTVÁN HOFFMANN – ANITA RÁCZ – VALÉRIA TÓTH, *History of Hungarian Toponyms* [A magyar helynevek története]. Helmut Buske Verlag, Hamburg, 2017. 313 lap –
2. HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA, *Régi magyar helynévadás. A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 542 lap

1. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén szervezett műhelymunka keretei között mintegy két és fél évtizede folynak a magyar helynevekkel kapcsolatos szisztematikus, intenzív kutatások. Az elméleti alapozást követően elindult a korai helynévi adatok nyelvészeti feldolgozása, mellyel párhuzamosan egyes ómagyar kori vármegyék helynévrendszerének elemző bemutatása, illetve egyes helynévtípusok régi magyar nyelvbeli jellemzőinek a feltárása is megkezdődött. Figyelmet kapott továbbá többek között a helynevek nyelvtörténeti forrásértékének meghatározása, a helynévváltozások szabályszerűségeinek megfigyelése, a nyelvi kontaktusok helynévváltozásra gyakorolt hatásának felmérése, a helynevek alkotóelemeinek vizsgálata, a helynévkutatás történetének kritikai bemutatása és új kutatási módszerek kidolgozása is. A történeti helynévanyag elemzésén túl a jelenkori helynevek állományának regisztrálása, valamint a helynevek szinkron használata szempontjából lényeges aspektusok számbavétele szintén fontos részét képezi a vizsgálódásnak. A könyvek kiadása mellett folyamatos a helynévtörténeti műhelytanulmányok publikálása magyar és idegen nyelveken is (l. a *Helynévtörténeti Tanulmányok és az Onomastica Uralica* köteteit). A nagyobb léptékű összefüggésekről, az 1930-as években kezdődő debreceni névtudományi vizsgálatok eddigi irányvonalairól, közöttük a jelenleg működő kutatócsoport munkájáról, eredményeiről részletes képet kaphatunk RESZEGI KATALIN angol nyelvű összefoglaló kötetéből (*The History of Onomastic Research in Debrecen*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2017).

2. A fentiekből jól kirajzolódik, hogy a Debreceni Egyetemen fokozatosan kibontakozott egy mára sok résztvevőt megmozgató, új, izgalmas megállapításokat hozó, jelentős helynévkutatási projekt a magyar nyelvészet területén, amelyhez időközben más felsőoktatási intézmények névkutatói is szívesen kapcsolódtak eredményeik megosztása révén. Ez a gyümölcsöző együttműködés keltette fel a Nemzetközi Névtudományi Társaság (International Council of Onomastic Sciences, ICOS) érdeklődését, s ennek nyomán ítélte oda a szakmai testület a XXVI. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus (XXVI International Congress of Onomastic Sciences) megrendezésének jogát a Debreceni Egyetemnek. A konferenciára 2017. augusztus 27-e és szeptember 1-je között került sor, s a rendezvényen mintegy 40 ország névkutatói közel 200 eladással vettek részt.

3. Az itt tárgyalandó angol nyelvű kötet a konferencia házigazdáinak ajándéka volt a résztvevők számára, amelyből főként a régi magyar helynevek történetéről kaphat átfogó képet a nemzetközi névkutató közösség, a legújabb kutatási eredmények alapján. A magyar nyelvű kötet célja pedig nem csupán az, hogy jól kidolgozott helynévtörténeti összefoglalást nyújtson a korai ómagyar korról, hanem hogy korszerű, funkcionális nyelvészeti kutatási módszerekkel elért új névtudományi eredmények közreadásával gyarapítsa, pontosítsa a nyelv- és társtudományok művelőinek ismereteit a témakörrel kapcsolatban. A két kötet felépítése, tartalma több fejezet tekintetében közel azonos; az eltérő olvasóközönség vélhető előismereteinek, érdeklődésének és a kötetek némiképp különböző fókuszának figyelembevétele azonban szükségszerű különbségeket is eredményez. Az alábbiakban az érintkező részekre, illetve a két kötet különbségeire egyaránt kitérünk. A kötetekre a továbbiakban (fő)címük rövidítésével hivatkozunk (HHT., RMH.).

3.1. A magyar nyelvű kötet első fejezete szórványemlékeink nyelvtörténeti használhatóságáról értekezik, kitérve arra, hogy a különböző típusú források (eredeti hiteles, másolt, interpolált és hamis oklevelek; geszták és krónikák) eltérő fajtájú tulajdonnevei (a hely- és személynevek) mely időszakra vonatkozóan tekinthetők hiteles nyelvtörténeti adatoknak (arra, amelyről az írott munka beszámol, vagy arra, amelyben keletkezett) (RMH. 19–37). E szakasszal némiképp párhuzamba állítható az angol nyelvű kötet második fejezetének második része, amely a magyar helynevek írásbeli forrásait veszi számba a korai szórványemlékektől, azok történeti földrajzi és nyelvészeti, szótári feldolgozásaitól kezdve a közép- és újmagyar kori térképeken, országleírásokon, hivatalos hely(ség)névtárakon, népnyelvi földrajzinév-gyűjteményeken át a helynévi állományt korszakokon átívelően magukba foglalni képes jelenkori digitális adatbázisokig, illetve a magyar nyelvterületre vonatkozó, sajátos funkciójú helységnev-azonosító szótárakig (HHT. 71–84). A külföldi olvasók általános tájékoztatását szolgálja az angol kötet második fejezetének első része is, amely a magyar történelem legfontosabb eseményeit, s ezek művelődéstörténeti és nyelvi következményeit ismerteti röviden az Urál vidéki őshaza korszakától kezdődően a jelenkori Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának évéig (HHT. 39–70).

3.2. A magyar nyelvű kötet második fejezetében jelentős kutatómódszertani megújulást hoz azoknak a szempontoknak a részletes ismertetése, amelyek érvényesítésével a szórványemlékekben lejegyzett névforma alapján jó eredménnyel következtethető ki az élőbeszédben ténylegesen használt korabeli helynév (RMH. 39–97). Bár a szerzők osztják az általánosságban elfogadott nézetet, miszerint a szórványemlékekben a helyneveket – jogbiztosító, illetve történeti hitelesítő funkciójuk miatt – legtöbbször a helyi nyelvjárásban jelentkező formájukban jegyezték le, ki is egészítik ezt a felfogást néhány további megfigyeléssel. Számba veszik például az oklevélírók névalakító tevékenységének jellegzetes módjait: a jelölt hely pontos leírására törekvő helynévformák létrehozását, a névkonstruálást és a helynevek tévedésen alapuló alkalmazását. Utalnak emellett a latin névhasználatnak (latin nyelvű exonimák, részben vagy egészében latinra fordított névformák, latin képzőkkel vagy deklinációs végződéssel ellátott névalakok alkalmazásának) és a magyar névformák lejegyzésének (főként helyesírási és a hangtani sajátosságoknak) a kapcsán megfigyelhető normatörekvésekre. Számolnak továbbá az egykori nyelvi presztízsvizonyok következményeivel; ismertetik a magyar helynevek idegen

nyelvű szövegbe illesztésének szabályszerűségeit (megnevezőszós és appozíciós szerkezetek, magyar közzsók, határozóragok, illetve névutók használata). A szerzők összességében azt hangsúlyozzák, hogy a fentiek okán a szórványok helyes nyelvi-filológiai interpretációja csakis a dokumentum egészének, valamint a helynév valamennyi fennmaradt adatának vonatkoztatási rendszerében valósulhat meg.

3.3. Mindkét kötetben található névelméleti fejezetek, amelyek részben a helynevek keletkezésének és használatának általános kérdéseit tárgyalják (HHT. 13–28, RMH. 99–133), részben pedig a feldolgozás során alkalmazott helynévelmezési módszereket mutatják be (HHT. 28–37, RMH. 135–180). Az általános névelméleti megközelítés több tekintetben is cáfolja azt a hagyományos nézetet, amely szerint a helyneveket a térbeli tájékozódás elősegítésére a jelölt hely közelében élő lakosság alakítja ki a névtelenség hosszabb ideig fennálló állapotát követően, s a kezdetben közzsói megjelölésként használt nyelvi alakulat fokozatosan válik tulajdonnévvé. A szerzők ehelyett a funkcionális nyelvészet szempontrendszerét alkalmazva azt vallják, hogy jellemzően kommunikációs igényeink kielégítésére, tudatos névadási aktus eredményeként, sokszor egyéni vagy intézményi érdekek hangsúlyozásával adunk nevet a szemlélet számára kitüntetett helyeknek (így például az éppen létrejött településeknek). A nyelvi szocializáció során kialakult névkompetenciánk működésbe lépése révén az így megalkotott nevek nyelvileg illeszkednek az adott névközösség által használt, kulturális szokások mentén létrejött megfelelő típusú helynevekhez. További szemléleti újítás a kötetekben, hogy a szerzők a helynevek különféle földrajzi objektumokat jelölő nagy típusainak egységes kezelése helyett a szűkebb névtípusok, a kommunikációs helyzetek és a nyelven kívüli (történelmi, kulturális, társadalmi) tényezők figyelembevételének fontosságát kiemelve eltérő, árnyalt megközelítésmódot alkalmaznak a nyelvészeti következtetések levonásakor.

A helynévelmezésnek a két kötetben alkalmazott módszertanát tekintve: a leíró vizsgálat keretében a szerkezeti analízis során a funkcionális-szemantikai elemzést (a névrészeknek és a denotátum jellemzőinek az egymáshoz való viszonyára vonatkozó megállapításokat) és a lexikális-morfológiai elemzést (a fentiek nyelvi kifejeződésének tárgyalását) stilisztikai és névszociológiai megfigyelések egészítik ki. A történelmi vizsgálat a helynevek szintaktikai, morfológiai és szemantikai névalkotási szabályok alapján való keletkezésével, valamint az alaki (a lexikális-morfológiai és/vagy a funkcionális-szemantikai szerkezetet érintő), a jelentésbeli (a denotatív jelentést érintő), illetve a komplex (az alaki és jelentésbeli) névváltozásokkal foglalkozik.

Az angol nyelvű kötet kiemeli, hogy a helynevek a nyelv jellemző alrendszeréeként foghatók fel, ezért felhasználhatók a magyar nyelv környező indoeurópai nyelvektől eltérő sajátosságainak illusztrálására, valamint segítségükkel bemutatathatók a Kárpát-medencében jelentkező nyelvi kontaktusjelenségek tipikus jegyei is. A magyar nyelvű kötet korai helynévtörténetünk tanulmányozására fókuszálva a vizsgálatok során alkalmazandó új kutatásmódszertani elvekre is kitér: így részletesen ismerteti a helynév-rekonstrukciónak, a névintegrációnak és a helynevek kikövetkeztetésének a folyamatát, illetve ezeknek a modern nyelvleírasi szemléletből fakadó összetett alapelveit és módszertanát.

A helynév-rekonstrukció fogalmán a szerzők a helynév komplex történelmi-etimológiai-nyelvhasználati vizsgálatát értik. Ez ideális esetben magában foglalja annak a feltárását, hogy a helynév mely nyelvben, mely szavak és morfémák felhasználásával, mely névtípus elemeiként, milyen névadási helyzetben keletkezett; s magában foglalja a helynév valamennyi,

írásban fennmaradt alakjának az interpretációját, amely a névformákat tartalmazó források belső összefüggéseit figyelembe véve kiterjed a helynév alaki rekonstrukciójára, a denotatív jelentés azonosítására, valamint a névkörnyezet, a szűkebb névközösség által használt névmodellekhez való viszonyításra is. Míg a helynév-etimológia a névadók, addig a helynév interpretációja a névhasználók nyelviségére enged következtetni. A név-integráció vizsgálata a helynevek átvételének, a befogadó névrendszerbe való beilleszkedésnek a jellemzőit ragadja meg, melyeket legcélszerűbb az újabb korszakok jól ismert kétnyelvű helynévrendszereinek összevetésével feltárni, s az így megfigyelt sajátosságokból visszakövetkeztetni a korábbi korokban lezajlott integrációs folyamatok mikéntjére. A helynevek kikövetkeztetése során egyes összetett névformák alapján – a korabeli helynévrendszert alkotó típusokról rendelkezésünkre álló ismeretek segítségével – a korszakból nem adatolt, de minden bizonnyal létező további helynevek azonosítása történik meg. A helynevek megfelelő módszerekkel történő kikövetkeztetése különösen a korai, adathiányos időszakok névrendszere vonatkozásában vezethet új felismerésekhez.

A magyar nyelvű kötet a funkcionális nyelvszemlélethez igazodás jegyében részletesen tárgyalja a helynevek jelentésszerkezetének főbb komponenseit: denotatív (a név azonosító, referáló funkciójával összefüggő), lexikális vagy etimológiai (a nevet alkotó közzavak esetlegesen felismerhető lexikális értelméből adódó), kategoriális (a név osztályjelölő jellegzetességével kapcsolatos), asszociatív vagy konnotatív (a nevek által felidézett gondolati tartalmakból álló), érzelmi vagy emotív/affektív (a nevek sajátos emocionális tartalmára visszavezethető), társas (a névhasználó identitásáról valló) és kulturális (a nevek kulturális meghatározottságából eredő) jelentés. A szerzők szólnak emellett arról is, hogy a funkcionális nyelvészeti megközelítést alkalmazó névtani vizsgálatoktól elvárható, hogy ténylegesen használt, empirikus természetű névadatokból induktív módon levont tipológiai általánosításokat dolgozzanak ki; az így kapott lexikálmorfológiai és szemantikai névmodellek, az egyéni begyakorlottság, illetve a közösségi konvencionalizáltság eltérő fokán lévő, mintaként szolgáló sémák szerepét vegyék figyelembe; valamint alkalmazzanak interdiszciplináris megközelítést.

3.4. Mindkét kötet tartalmaz településnevekről szóló fejezetet, melyek felépítésükben is meglehetősen hasonlóak (HHT. 125–253, RMH. 181–380). A névtípussal kapcsolatos általános kérdések tárgyalása után (a helységnevek megjelenése, relatív kronológiája, történeti forrásértéke) a jövevénynevek bemutatása következik. Idegen (szláv, törökségi vagy annak vélt, német, vallon és román) eredetű településneveink vallanak a Kárpát-medencében a magyarok mellett megtelepülő különféle népcsoportok hajdani földrajzi elhelyezkedéséről; képet adnak a különböző nyelvekhez kötődő településnévi rendszerek különbségeiről (pl. informálnak a képzett, egy- és kétrészes névformák nyelvenként eltérő arányáról; képzőbokrót, prepozíciót tartalmazó szláv helységnevek, valamint fűgaelemmel alkotott német településnevek jelenlétéről a névállományban); illetve illusztrálják a magyar helységnevérendszerbe való integráció jellegzetes módjait (pl. hangtani adaptáció, fordítás, részfordítás).

A következőkben a magyar, belső keletkezésű településnév-típusok kapcsán emelünk ki néhány olyan megállapítást, melyek a funkcionális nyelvelméleti megközelítésnek köszönhetően – gyakran a szakirodalomban ez ideig bevett vélekedések ellenében – új összefüggésekre világítanak rá. Ilyen a személynévből alakult településnevek egyik, a szóbeliségben működő funkciója, hogy tudatosították a személy és a hely leggyakrabban

birtokviszonyként meghatározható összetartozását a névközösségben. 15 ómagyar kori vármegye személynévi névrészt tartalmazó településnévi anyaga alapján a szerzők azt a következtetést vonják le, hogy a formáns nélkül, metonimikus névadással létrejött névformák a 13. század második feléig gyakran jelentkeztek a forrásokban, majd a század végétől a személynévből földrajzi köznévi utótaggal alakult kétrészes, összetett nevek váltak inkább népszerűvé. A személynévek rendszerében a kultúra változását követő strukturális átalakulás, amely a latin eredetű egyházi nevek ómagyar kori előretörésében öltött formát, a településnevekben jelentkező személynévek típusának módosulásában is tükröződött, igaz, időben kissé megkésve: a 14. század első felétől a korábban népszerű szláv eredetű referáló személynévek helyett egyre inkább latin eredetű személynévek jelentek meg a megfelelő névformák részeként.

A társadalmi csoportnévre visszavezethető településnevek három típusát összevetve a szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a törzsnévi és foglalkozásnévi helységnevek – melyek keletkezésének virágkora a 13. és a 14. század közepe közé esett – jellemzően formáns nélküli, metonimikus úton alakult névformák voltak, bár a korszakban a képzős foglalkozásnévi helységnevek sem számítottak ritkának. Az e két névtípushoz képest mindig is jóval gyakoribb népnévi településnevek születésének felszaporodása két időszakból adatolható: a 13. század második felében a formánst nem tartalmazó, illetve a képzős egyrészes névformák, a 15. század első felében pedig – valószínűleg potenciális helységnévi homonimák elkerülése miatt – a kétrészes névalakok létrejöttének dominanciájával találkozunk.

A patrocíniumból alakult településnevek kapcsán a szerzők kiemelik, hogy esetükben nem természetes keletkezésű névformákkal, hanem az egyházi intézmények tudatos névadó tevékenységének eredményeként létrejött, európai gyökerű kultúrnévtípussal kell számolnunk. Ezzel függnek össze patrocíniumi helységneveink sajátos tulajdonságai is: gyakran jelennek meg latin nyelven az oklevelekben; sok esetben áll mellettük szinonim (jellemzően korábbi keletkezésű) településnév; tipikusan formáns nélküli vagy összetett névformák, s lexikális-morfológiai változásokra való érzékenységük a helynévtörténet során kifejezetten nagy. Az adatok szerint a névtípus az egyházi kapcsolatuk jellegének megfelelően a német és délszláv nyelvterületek irányából, Délnyugat-Magyarország felől kezdett terjedni az országban, s az innen a 12–13. században keletre költöző székelek teheték igen népszerűvé e településnévi mintát az erdélyi területeken.

Az épített és a természeti környezetre utaló helységnevek elemzésekor a szerzők a két névtípus belső összetettségét hangsúlyozzák. Az előbbieket jellemzően építményekre (így várra, egyházi építményre, lakóépületre, bányára), illetve kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatos létesítményekre (vásár- és vámhelyre, hídra, révre) utalnak; az utóbbiak között jellegzetesnek tarthatók a vízzel és a növényzettel kapcsolatos településnevek. A két névtípust a szerzők az alapján jellemzik, hogy mely típusú lexémák milyen névszerkezetekben jelentkeznek a korai időszakból adatolható névformák vizsgálat alá vont csoportjaiban. Míg a humán és épített környezetre vonatkozó helységnevek esetében a szerzők a tudatos, egyéni névadó tevékenység megnyilvánulását látják igazolhatónak, a természeti környezetre utaló településnevekkel összefüggésben inkább kevésbé tudatos, közösségi indíttatású névadással számolnak. A szerzők kiemelik azt is, hogy az utóbbi településnév-típus szoros kapcsolatban áll a helynévrendszer egy másik igen jelentős csoportjával, a mikrotoponimákkal, mivel jórészt ezekre épülő helységnevekről van szó.

A magyar nyelvű kötetben a belső keletkezésű településnevek egyes típusai vonatkozásában egyébiránt következetesen szó esik azok kronológiai, funkcionális, strukturális, lexikális, illetve – amennyiben releváns – névföldrajzi, szocioonomasztikai, pragmatikai és egyéb jellemzőiről, etimológiai hitelességükről, keletkezési körülményeikről, gyakoriságukról, helységnevérendszertani és belső összefüggéseikről, más névtípusokkal való kapcsolataikról, változataikról és változásaikról, továbbá a névformák esetleges történet-tudományi hasznosíthatóságáról.

A magyar kötet településnévi fejezetében külön részfejezetet kapott a helységnevek ún. lexikális névformánsainak elemzése (RMH. 208–218). A szerzők – szemléleti újításként – lexikális településnév-formánsoknak tekintik azokat az eredendően közszói elemeket, amelyek a korai helységnevekben való gyakori használat révén tettek szert eredeti jelentésüktől függetlenül a településnek mint helyfajtnak az azonosítására szolgáló funkcióra, s már ebben az új szerepben váltak aztán a később keletkezett helységnevek részévé, pl. *falu* ~ *falva*, *föld(e)*, *telek* ~ *telke*, *ház(a)*, *lak(a)*, *sok(a)*, *egyház(a)*, *monostor(a)*, *vár(a)*, *híd(a)*, *vásár(a)*. Az angol kötet – áttekintő jellegének megfelelően – a kései magyar hivatalos helységnevéadásnak, illetve a mikrotoponimák egységesítésének a sajátosságait taglalja önálló szakaszokban, több főfejezet részeként (HHT. 131–132, 252–253, 272–273).

3.5. A kötetek önálló fejezetet szentelnek víz- és tájneveink bemutatásának, valamint a jellemző mikrotoponimák tárgyalásának. A víznevekről szóló fejezetben nagy hangsúlyt kap a névkölcsönzés jelenségének, sajátosságainak és jelentőségének az elemzése; az óeurópai, török, szláv és német eredetű víznevek kronológiai rétegzettségének és az ebből levonható népességtörténeti tanulságoknak a taglalása. A magyar eredetű víznevek kapcsán főként szerkezeti, szemantikai, lexikális és névérendszertani jegyeket emelnek ki a szerzők (HHT. 85–110, RMH. 381–419). A tájneveknek szentelt fejezet a névtípus definiálása után kitér a honfoglalás előtti magyar tájnevek jellemzésére; a Kárpát-medence területi egységeinek ismertetésére; a nagy-, közép- és kistájaink megnevezéseinek bemutatására; a víznevek tájnévadásban játszott szerepének a tudatosítására; valamint a történelmi vármegyenevek jellemzőinek taglalására. Az angol kötet mindezek felül röviden beszámol a tudományban használt újabb, mesterséges alkotású magyar tájnevek formai és referenciális tulajdonságairól is (HHT. 111–123, RMH. 421–434). A mikrotoponimákról szóló fejezet a kisebb vizek (tavak, régi halászhelyek, források, kutak), domborzati formák (hegyek, bércek, dombok, halmok és részeik, völgyek, mélyen fekvő területek), az erdők és utak, valamint az újabban mezőgazdasági művelés alá vont területek jellemző neveinek tömör elemzését nyújtja, számos illusztratív példán keresztül (HHT. 255–273, RMH. 435–457).

3.6. A magyar nyelvű kötet utolsó, kitekintő fejezetének témája az, hogy mennyiben és hogyan lehetséges a Kárpát-medence korai etnikai térképét megrajzolni mai ismereteink alapján, s mi ebben a szerepük a helynevek modern szemléletű nyelvészeti elemzéséből nyert megállapításoknak (RMH. 459–470). A helynév-rekonstrukció során nyert eredmények és a névátvételt kísérő nyelvi adaptációs sajátosságok alapján a szerzők arra látnak lehetőséget, hogy a kialakulásukat tekintve az egyes nyelvekhez több-kevesebb bizonyossággal köthető névrétegek relatív kronológiáját feltárjuk, s így a kérdéses nyelveket beszélő népcsoportok megtelepedésének sorrendjét egy adott területen meghatározzuk.

A korábbi szakirodalomban általánosan elterjedt vélekedést, miszerint az egyes helynév-típusok keletkezése meghatározott korszakokhoz köthető, s így a helynevek típusuk alapján abszolút kormeghatározó értékkel bírnak, a szerzők az újabb kutatások tükrében nem látják alátámaszthatónak. A kötet zárásaként megállapításait egy kistérség, a Bakony-alja korai népességtörténetének helynevekre alapozott leírásán keresztül esettanulmányban támasztják alá.

4. Az angol kötet jelentőségét elsősorban az adja, hogy a nemzetközi névkutatóknak a magyar helynevekről szóló összegző ismertetés ez ideig nem állt rendelkezésére; a magyar könyv pedig elméleti és módszertani megalapozottságával – a tulajdonnevek tanulmányozásának tudományterületeket összekötő jellegét mindvégig szem előtt tartva – több ponton is szemléleti megújulást, korszerű, új eredményeket hoz a régi magyar helynévadás vizsgálata terén. A két kötet igazolja, hogy a magyar névkutatók a nemzetközi, modern nyelvtudomány funkcionális irányzatának szemléletét igen eredményesen tudják alkalmazni a nemzeti vonatkozásokkal telített magyar helynévtörténeti ismeretanyag pontosításában és gyarapításában.

BÖLCSKEI ANDREA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2628-5297>

Károli Gáspár Református Egyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

KOVÁCS ÉVA, A Százi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás

A Magyar Névarchívum Kiadványai 48. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2018.

148 lap

1. Az alább ismertetendő kötet a 11. századi nyelvemlékek feldolgozását elvégző forrásfeltárásokhoz csatlakozik a Százi alapítólevél vizsgálatával. A nyelvemlék feldolgozásával kapcsolatban a szerzőnek korábban már több tanulmánya is megjelent, így az ismertetendő kötet nem előzmény nélkül született, tekinthető egy hosszabb kutatás betetőzésének.

A legkorábbi szórványemlékek feldolgozása kiemelt fontosságú feladat a nyelvtörténeti kutatások számára. A Százi alapítólevélre azonban eddig kevés figyelem irányult, ráadásul ez az egyik legrejtélyesebb forrás a korszakból. Az 1067-re datált oklevél 1267-es átírását kiegészítették. A formai jegyek és a szövegezés alapján az első rész hitelesnek tartható, a második pedig részben interpolált, ezért vizsgálata során tekintettel kell lenni a különböző kronológiai rétegek eltérő nyelvi hátterére.

2.1. A kötet – ahogyan azt már a címe is jelzi – felépítésében, szerkezetében és szemléletében a HOFFMANN ISTVÁN által 2010-ben, a Tihanyi alapítólevél elemzésével megkezdett utat követi, ezért az alábbiakban élek majd az összevetés nyújtotta lehetőségekkel.

Az ismertetendő kötet négy nagy tartalmi egységből áll. Az első fejezet (A Százi alapítólevél nyelvtörténeti vizsgálatairól, 13–20) a tudománytörténeti előzményekkel, a